

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Баглай І.Ю.

студент,

Запорізький національний університет

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА ЇХ ПРОЯВИ У СПОРТІ

Сфера гендерних відносин завжди була схильна до стереотипів. Протягом століть у них домінувала чоловіча сила та панування. Навіть багато прислів'їв і приказок, підкріплених стереотипами, були образливі для жінок. Сенсація фемінізму як широкого суспільного руху полягав насамперед у боротьбі з впливом застарілих гендерних стереотипів. Виникнення гендерних стереотипів пов'язане з тим, що модель гендерних відносин історично будувалася таким чином, що гендерні відмінності переважали над індивідуальними, якісними відмінностями в особистості чоловіків та жінок. Через призму усталених у суспільстві гендерних стереотипів масову свідомість включає у собі сукупність ціннісних орієнтацій, які відбивають взаємовідносини статей. Результат усвідомлення цінностей (позитивних або негативних) до цих стереотипів залежить не тільки від їхнього об'єктивного змісту, а й від особливостей суб'єкта, його інтересів, які визначаються як його належність до певної статі (чоловічої або жіночої), та індивідуальні риси особистості. Показано, що чоловікам і жінкам приписуються цілком певні психологічні якості і властивості особистості, нав'язуються різні типи темпераментів і стилів поведінки. Вплив гендерних стереотипів на сучасне виховання і освіту простежується в багатьох педагогічних дослідженнях (поза зв'язком саме з фізкультурною освітою, яка виступає окремим випадком у цій загальній закономірності), і це особливий науковий напрям, представлений безліччю монографій та дисертаційних досліджень, статей. Спорт є тією сферою, у якій дуже відчутно проявляються соціальна зумовленість конструювання жіночності та маскулітності, традиційні гендерні стереотипи та гендерно зумовлена поведінка. Спортивна діяльність має низку специфічних особливостей, що сприяють формуванню гендерних стереотипів. Типовий для чоловіків процес соціалізації більшою мірою, ніж для жінок, передбачає заняття

спортом, оскільки сприяє формуванню таких якостей особистості, які стереотипно сприймаються як «чоловічі» – сила, наполегливість, цілеспрямованість тощо. Хоча останнім часом жінки активно долучаються до спорту, проте і дотепер існують певні види, які характеризуються як більш чоловічі або жіночі. Агресивний фізичний контакт – це частина чоловічого спорту, тоді як грація й елегантність – риси типової спортсменки-жінки. Існують види спорту, які репрезентують образи, що відносяться до стереотипів.

Метою статті є надихнути спортсменок, уселити в них віру у власні сили, не лише створити умови для реалізації, а й сформувати сприятливий, здоровий морально-психологічний клімат у спортивному середовищі.

Сьогодні все більше жінок і чоловіків займаються спортом для проведення вільного часу та покращення здоров'я. На жаль, цей показник є дуже низьким в Україні – лише 14,2% населення залучено до занять фізичною культурою та спортом (Міністерство молоді та спорту, 2018). За дослідженням, проведеним у рамках Проекту ГОБ, питома вага осіб, які займалися фізичною культурою та спортом, у загальній кількості населення Чернівецької області в 2017 році склала 2% (Звіт Робочої групи з ГОБ, Чернівці, 2018). При звітуванні щодо реалізації Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», Міністерство молоді та спорту не використовує розрізнені за статтю дані, однак, виходячи із даних, отриманих Проектом ГОБ, у Кіровоградській області в 2015 році жінки склали лише 26,1% від загальної кількості осіб, які займаються спортом (Проект ГОБ, 2016), а в Чернівецькій області в 2017 році – 25,1% (Звіт Робочої групи з ГОБ, Чернівці, 2018). Ще менший відсоток жінок займалися спортом (10%) та взяли участь у спортивно-масових заходах (16,6%), які були проведені у Дніпропетровській області фізкультурно-спортивним товариством Колос у 2016–2017 роках (Звіт Робочої групи з ГОБ, Дніпро, 2018). В Одеській області зафіксовано тенденцію до зниження участі жінок у збірних командах у національних змаганнях. Якщо в 2015 році жінки склали 37,5% від загальної кількості спортсменів, які взяли участь у змаганнях, то в 2017 році – лише 25,6% (Звіт Робочої групи з ГОБ, Одеса, 2018). Це збігається із глобальною тенденцією, яка свідчить про те, що традиційно у спорті, як професійному, так і масовому, переважають чоловіки.

У всьому світі показник участі жінок у спортивних заходах нижчий ніж чоловіків. Не винятком є й наша країна. Так, у Чернівецькій області в 2017 році жінки склали 25% від загальної кількості осіб, які займаються спортом (звіт робочої групи ГОБ, Чернівці, 2018). В Одеській області зафіксовано тенденцію до зниження участі жінок у збірних командах у національних змаганнях. Якщо в 2015 році жінки склали 37,5% від загальної кількості спортсменів, які взяли участь у змаганнях, то в 2017 році – лише 25,6% (Звіт Робочої групи з ГОБ, Одеса, 2018). Це збігається із глобальною тенденцією, яка свідчить про те, що традиційно у спорті, як професійному, так і масовому, переважають чоловіки.

Гендерний бюджетний аналіз програм у галузі фізичної культури і спорту виявив значне переважання хлопців серед вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ). У 2015 році в Кіровоградській області серед загальної чисельності користувачів послуг ДЮСШ комунальної власності дівчата становили 26,3%, хлопці – 73,7%. У спортивних школах, підпорядкованих громадським організаціям, навчалося 26,9% дівчат та 73,1% хлопців (Проект ГОБ, 2016). У Харківській області спостерігалася така сама картина: кількість хлопців серед учнів ДЮСШ у 2,9 рази перевищувала кількість дівчат. Хлопці чисельно переважали в олімпійських, неолімпійських та паралімпійських видах спорту (Проект ГОБ, 2016). У 2017 році в Одеській області в ДЮСШ, що знаходилися у підпорядкуванні спортивних осередків, навчалося 7% дівчат і 93% хлопців, а в інших ДЮСШ та на рівні заходів, що фінансуються за програмою «Підтримка фізкультурно-спортивного руху» це співвідношення складає 30% до 70%. (Звіт Робочої групи з ГОБ, Одеса, 2018). Дівчата менше задіяні в командних видах спорту. Зокрема, у 2015 році в Кіровоградській області у восьми командних видах спорту було задіяно 40,7% дівчат-спортсменок порівняно із 55,5% хлопців-спортсменів (Проект ГОБ, 2016). Суттєвий гендерний розрив у видатках був виявлений під час аналізу всіх програм у галузі фізичної культури та спорту. Наприклад, в Одеській області видатки за Обласною програмою розвитку фізичної культури та спорту на 2014–2017 роки розподілились у пропорції 71% – на користь чоловіків, 29% – на користь жінок (Звіт Робочої групи з ГОБ, Одеса, 2018). У Харківській області видатки на хлопців в ДЮСШ перевищили видатки на дівчат у 2014 році – в 2,7 рази, а в 2015 році – в 2,9 рази (Проект ГОБ, 2016).

Треба розуміти, що у даному випадку фінансування Програми розвитку фізичної культури і спорту відбувалося за рахунок обласних бюджетів, які наповнюються як жінками, так і чоловіками. Перекіс видатків на користь хлопців свідчить про несправедливе розподілення бюджетних коштів, а також про те, що батьки дівчат, які займалися поза ДЮСШ, мали оплачувати їхнє заняття спортом за власний рахунок. У сфері професійного спорту набагато менше жінок-спортсменок порівняно із чоловіками-спортсменами отримують спортивні звання. Зокрема, в Одеській області із загальної кількості осіб, що отримали спортивні звання жінки склали 9,5% у 2015 році, 12% – у 2016 році, і лише 3,5% – у 2017 році. Дуже часто участь жінок у тренуваннях та спортивних заходах обмежена браком часу, який пов'язаний із подвійним навантаженням жінок – додатковим виконанням ними роботи по догляду за дітьми та родичами. Зрозуміло, що відсутність доступної соціальної та медичної інфраструктури та послуг скорочує вільний час, який жінки могли б присвятити заняттям фізкультурою та спортом.

У соціальному середовищі зі значним класовим розшаруванням вибір спортивної кар'єри або відмова від неї визначається раціональною оцінкою прийнятних способів досягнення маскулінного статусу. Спорт – діяльність, у процесі якої відбувається маніфестація відмінностей між чоловіками і жінками. Культура XXI століття відходить від ділення на два варіанти, які представляли собою образи справжнього чоловіка та справжньої жінки. Культура сучасності демонструє нам нові образи, безперервну трансформацію і деконструкцію традиційних ідентичностей, які безперервно транслюються і відтворюються в культурі повсякденності.

Список використаних джерел:

1. Проблеми гендерної рівності у галузі фізичної культури та спорту/ [упоряд. О. Кисельова]. Київ : [б. в.], 2019. 26 с. : іл. Проект «Гендерне бюджетування в Україні».
2. Асоціація спортивних журналістів України, 2014: Гендерні стереотипи спортивної журналістики: чи існують вони? URL: <http://uspa.com.ua/ukr/news/id/391>.
3. Звіт Робочої групи з ГОБ, Чернівці, 2018: Чернівецька обласна державна адміністрація, Департамент фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації, Робоча група з гендерно орієнтованого бюджетування. Звіт за результатами гендерного бюджетного аналізу бюджетної програми «Проведення спортивної роботи в регіоні» за період 2016–2017 рр. Чернівці, 2018.

4. Звіт Робочої групи з ГОБ, Одеса, 2018: Одеська обласна державна адміністрація, Департамент фінансів Одеської обласної державної адміністрації, Робоча група з гендерно орієнтованого бюджетування. Звіт за результатами гендерного бюджетного аналізу програми у галузі фізичної культури та спорту. Одеса, 2018.